

Tizenkét inggomb

Idegés nap után betévedek egy budai kiskocsmába. Elhatározom, hogy egyelőre nem törődöm gondjaimmal, s megvacsorázom. Rendelek valamit.

Amíg a pincér visszatér, nézegetem a közönséget. Mennyien nyüzsögnek itt egymás hegyén-hátán. Senkit sem ismerek közülük. Az, aki a fővárosban él, ehhez már váltig hozzászokhatott. Számára a sok-sok szenvedő és lélegző ember nem ember többé, csak egység és szám, mely végül közönyös díszletté olvad.

Rendszerint magam is így vagyok ezzel. De néha a fáradság pillanataiban csodálkozom az arcok, a szemek, az orrok e roppant változatosságán és roppant azonosságán, és azon, hogy a természet egy mintát már évezredek óta makacsul, megannyi változatban ismétel, ki tudja, milyen rejtett céllal.

Most azon döbbenek meg, hogy a jelenlevőket nemcsak személy szerint nem ismerem, hanem arról sincs fogalmam, kicsodák az illetők. Próbálok találgatni foglalkozásukat, jövedelmüket, rangjukat. Már az első kísérletnél kudarcot vallok. Sötétben tapogatódzom. Hajdan gyermekjáték volt az ilyesmi. A regényíró, akár a torzképrajzoló, néhány vonással elének vetíthetett egy vidéki földbirtokost vagy pesti úriasszonyt. Ma nincsenek típusok. A határok annyira elmosódtak, hogy még a társadalmi rangokat se sejtjük. Például az a nő, aki háttal ül nekem, s cigarettára gyújt, éppúgy lehet egy mulató táncosnője, mint több gyermekes családjánya, egy állástalan tisztviselő felesége, vagy akár lány is, hiszen a kora – húsztól ötvenig – szintén titok. Vajon mi lakozhat lelkében és a többiek lelkében, akik köröttem esznek-isznak? Kicsoda ez a sápadt, szemüveges fiatalember? Kicsoda ez a kifogástalanul öltözött orángutáng, aki folyton a vállát vonogatja? Melyik a boldog, és melyik a boldogtalan? Melyik a tisztességes, és melyik a gazember? Melyik az, aki érvényesül, s melyik irtja ki családját, tébolyodik meg, vagy ugrik bele a Dunába, talán már holnap?

Bevallom, semmire se tudok válaszolni, még csak megközelítően sem. Kortársak sohase voltak oly hideg, csillagközi távolságban, mint mi. Arcok helyett álarcok merednek ránk. Ez pedig szomorú. Egyszerre úgy érzem, hogy valami végtelen rokonság fűz össze azokkal, akik a határtalan idő e kis darabkáján együtt élnek velem, az élmények és szenvedések oly közössége, melyhez mérve minden egyéb kapcsolat jelentéktelen. Elképzelem, hogy egyszer, amikor egymásra hányt csontvázaink égisz gúlája megelevenedik, micsoda ujjongó örömmel ölelem át azt, aki szintén 1885 és 1934 között mozgott ezen a földgolyón, s micsoda testvéri szeretettel köszöntöm majd, akár a bantu négert, akár a sarkföldi eszkimót, akit sohase láttam, pusztán azért, mert ugyanaz a naptár jelezte számunkra az idő múlását, s titokzatos útítársaim voltak a földi életben.

Így ábrándozom. De nem sokáig. Folyton fölriasztanak. Először is a kisasszony köszönt, földig hajolva, mint valami keleti fejedelmet, s átnyújtja ruhatári jegyemet, mert tíz fillér borraivaló reményében kabátomat, kalapomat orvul a ruhatárba lopta. Nyomban utána ádámcsutkás, szerény férfi áll meg az asztalom előtt, papírlapot tesz elé, melyben fogadkozik, hogy kéziratomból ötven fillérért megállapítja, ki vagyok. Elhárítom ajánlatát, arra hivatkozva, hogy kéziratomat már évtizedek óta előbb kiszedték, s azt, hogy ki vagyok, a nyomtatott szöveg alapján döntenek el az illetékesek. Virágárosnő olcsón fehér és piros szegfűket kínál. Ő hervadt, a szegfűk üdék. Rámosolygok, de a szegfűből nem vásárolok. Egy kisgyermek, akinek festő apja a kórházban haldoklik, tabáni vízfestményeket és rajzokat árul. Húzza a prímás, ágaskodva közeleg a vendégekhez, s mulatásra serkentve őket, rájuk kacsint. Ezek, csökkent jövedelmükre gondolva, szemérmesen lesütik szemüket. Feltűnik a kucséber is szerenczezsákjával és kosarával. Odamegy az asztalokhoz, de a kosarához megannyi kosarat kap. Mindez öt perc lefolyása alatt történik. A gazdasági élet pezseg, szinte lázasan lüktet. Csak az a hiba, hogy valamennyien eladni akarnak, és venni senki se vesz semmit.

Azon tűnődöm, hogy ki hiányzik. Igen, az inggombos még nem jött. Erre máris nyílik az ajtó, s végszóra belép az inggombos.

Cingár emberke, rövidre nyírt, deres, barna szakállal. Vékony arcában kék szemek világitanak értelmesen. Az egyik asztaltól a másikhoz surran, de nyomban tovább is röppen, mint az éjjeli bogár, melyet elhessegetnek.

Hozzám érkezik. Látom áruasztalkáját, melyen erszények, pénztárcák, zsebkések, harisnyakötők teregetik ki olcsó bájukat. Közben figyelem gazdájukat. Olyan nyiszlett, hogy már valószínűtlennek tetszik.

Megszánom.

– Mije van? – kérdezem.

– Tessék – szól, s elém tárja asztalkáját, és a levegőbe néz.
Furcsa ember. Úgy látszik, nem örül az üzletnek. Kezembe veszek egy harisnyakötőt.
– Jó ez? – vallatom. – Tartós legalább?
– Amint tetszik látni – veti oda. – Antilop. Én nem beszélek.
Miért nem beszél? Micsoda üzletember az, aki portékáját nem magasztalja? Miért ilyen előkelő? Ez az üzleti elve? Nem értem.
– Adjon inggombokat – szólok, s rásandítok.
Keze a csuklójáig piszkos. Két hét óta nem mosakodhatott. Ki lehet ez a szerencsétlen?
Mutatja inggombjait. Nem vagyok tőle elragadtatva. Erre azt mondja:
– Ja, van itt egyéb is.
Most kabátzsebéből, nadrágzsebéből dobozokat kotorász elő, kis és nagy dobozokat, ötöt, tízet, tizenötöt, mint a régi bohózatoknak az a kövér alakja, aki mindenféle holmival van kitömve, s mire kirakodik, oly sovány lesz, mint a piszkafa. De ez enélkül is sovány volt. Egy csontváz áll előttem a következő pillanatban rongyos kabátban, nadrágban.
Mindenesetre vásárolok tizenkét inggombot. Tízpengőssel fizetek.
Visszaad. Tizenkilenc ezüst pengőt olvas elém, s néhány fillért. Megszámolom a pénzt. Figyelmeztetem, hogy többet adott, tévedett.
Erre meg se köszönve, zavartan zsebébe gyűri az ezüstpénz halmát. Újra kezdi. Most öt pengőt és néhány fillért kapok vissza. Figyelmeztetem, hogy keveset adott, megint tévedett.
– Talán rossz a szeme? – kérdezem.
Nem válaszol. A visszaadással van elfoglalva. Csak aztán mondja:
– Szórakozott vagyok. Meghalt a huszonhárom éves fiam. Múltkor az egész árut otthagytam valahol.
– Mikor halt meg a fia?
– Két éve.
Zsebeit megint kibéleli portékáival. A tizenöt doboz megint helyet kap a testén, s már indul is, mint valami mozgó bolt. Látom, amint előreballag, hunyorog a villanyfényben, aztán kifordul a kiskocsmá ajtaján, az őszi éjszakába.
– Lám – gondoltam –, ezen segíteni szerettem volna. De nem lehetett. Ez nem üzletet akar kötni, mint a többiek. Mást akar ez, szegény. Megsemmisülni...
A pincér hozza vacsorámat. Jó étvágyat kíván hozzám.

(*Pesti Hírlap*, 1934. december 8. – S, 319–322. old.)